SHAXSNING EKOLOGIK MADANIYATI EKOLOGIK TARBIYANING NATIJASIDIR

Azimova Dilorom Samijonovna

Buxoro davlat pedagogika instituti doktaranti

Annatatsiya. Bolalarning ekologik tarbiyasi maqsad sari yo‘naltirilgan pedagogik jarayon. Shaxsni ekologik tarbiyalash, tabiatni muhofaza qilish munosabatlariga ijobiy yondogshish, tabiat bilan bog‘liq bo‘lgan faoliyatni amalga oshirishda ekologik muhofaza nuqtai nazaridan yo‘naltirilgan intizom, ekologik ongning yuzaga kelishi bilan xarakterlanadi.

Kalit so’zlar: pedagogika, ekologiya, tabiat, muhofaza, shaxs, tabiat, bola, tarbiya.

Bolalarning ekologik tarbiyasi-pedagogikaning bolalarni tabiat bilan tanishtirish dasturlarida o‘z ifodasini topgan ana’naviy yondoshish, keyingi yillarda yuzaga kelgan yangi bir yo‘nalishdir. Voyaga yetayotgan avlodni ekologik tarbiya muammosi avvalambor hozirgi zamon olimlarining tabiat va jamiyatdagi o‘zaro bog‘liqliklarini diqqat bilan kuzatishlari natijasida kelib chiqadi. Hozirgi kunda inson va tabiatning o‘zaro munosabatlar xarakteri yer sharida hayotni saqlab qolish bilan bog‘liqdir. Ushbu muammolarning dolzarbligi, ekologik va biologik qonuniyatlarni hisobga olmagan holda tabiiy resurslardan foydalanish, sanoat ishlab chiqarishning tez sura’tlar bilan o‘sib borishi va nihoyat, tabiatda inson faoliyati orqali yuzaga kelgan aniq ekologik xavf vujudga kelganligi bilan asoslanadi.

Olimlar tabiat jamiyat bir-biriga ta’sirning o‘ziga xosligini tahlil qilish orqali, hozirgi zamon sharoitida tabiat va jamiyatning yangi turiga o‘tishni ta’minlash kerak degan xulosaga keldilar. Maktabgacha yoshdagi bolalarni

ekologik tarbiyasi muhim ahamiyatga ega, chunki xuddi mana shu yoshda ma’lumotlarning 70 %ni qabul qiladilar, ma’naviy madaniyatning bir qismi hisoblangan shaxsiy ekologik madaniyatning poydevor asoslari shakllanadi. Bolalarning ekologik tarbiyasi maqsad sari yo‘naltirilgan pedagogik jarayon. Shaxsni ekologik tarbiyalash, tabiatni muhofaza qilish munosabatlariga ijobiy yondogshish, tabiat bilan bog‘liq bo‘lgan faoliyatni amalga oshirishda ekologik muhofaza nuqtai nazaridan yo‘naltirilgan intizom, ekologik ongning yuzaga kelishi bilan xarakterlanadi.

Shaxsning ekologik madaniyati ekologik tarbiyaning natijasi bo‘lib hisoblanadi. Maktabgacha yoshda bolaning shaxsiy ekologik madaniyatining tarkibiy qismi – tabiatni bilish bo‘yicha bilim va uning ekologiya nuqtai nazaridan yo‘naltirilganligi,kundalik turmush,turli-tuman faoliyatlarda:-(uy sharoiti,mehnat jarayoni va turli xil o‘yinlarda) foydalanishni tashkil qiladi.

Maktabgacha ta’lim muassasalaridagi pedagogik jarayonda shaxsni ekologik tarbiyalash quyidagi faoliyat turlarini ochib berish orqali amalga oshirilishi mumkin.

1. Bolalarda ekologik ong elementlarini shakllantirish. Bola ekologik ong elementlarini tushunish va tasavvur etish, tabiat to‘g‘risidagi bilimlarning xarakteri va mazmuni bilan aniqlanadi. Ularda,tabiiy hodisalarning o‘zaro bog‘liqligini namoyon qiluvchi ekologik mazmunga ega bo‘lgan bilimlar bo‘lishi kerak.

2. Bolalarda tabiat bilan bog‘liq bo‘lgan turli xil bilim va malakalarni shakllantirish,faoliyat bilan bog‘liq bo‘lgan harakatlar tabiatni saqlash xarakteriga ega bo‘lishi kerak. Tabiat bilan bog‘liq holda olib borilayotgan aniq faoliyat davomida(dala hovli va tabiat burchaklarida o‘simlikva hayvonlarga qarash, tabiatni muhofaza qilish bilan bog‘liq bo‘lgan ishlarda

faol qatnashish)bolalar tirik organizmlarning ehtiyojlarini hisobga olgan holda, o‘simlik va hayvonlar uchun tabiiy sharoitga yaqin bo‘lgan sharoitlarni tashkil qilishni o‘zlashtiradilar. Bunda, salbiy ishlarning oqibatlarini oldindan ko‘ra-bilish, tabiatda o‘zini qanday tutishni bilish, alohida olingan tturkumlar vatirik organizmlarning butunligini saqlash alohida ahamiyat kasb etadi.

Kelajak avlodni barkamol kishilar qilib tarbiyalash shu kunning dolzarb masalalaridan biridir. Bu borada bolalarni tabiat bilan tanishtirish muhim rol o‘ynaydi. Shunga ko‘ra maktabgacha ta’lim muassasalarida ishlayolgan tarbiyachilar oldida bolalarda tabiat go‘zalliklarini ko‘ra bilish, uni sevish, tabiatda yuz berayotgan voqea, hodisalar haqida to‘g‘ri tushunchalar hosil qilish, ularga ekologik ta’lim-tarbiya berishdek muhim vazifa turadi. Tarbiyachi bolalarni tabiat bilan tanishtirish uchun «Ilk qadam » dasturida berilgan tabiatga oid bilimlar bilan tanishib chiqqan va har bir yosh guruh uchun berilishi lozim bo‘lgan bilim, ko‘nikma, malakalar haqida to‘liq ma’lumotga ega bo‘lishi zarur. Tarbiyachi har bir faslda olib boradigan tabiat haqidagi bilimlarini to‘g‘ri rejalashtirishi, yer maydonchasidagi o‘simliklar, tirik burchakdagi xona o‘simliklari, akvariumda, terrariumda yashovchilarni parvarish qilish ko‘nikmalarini, qafasdagi qushlar va mayda sut yemizuvchilar bilan tanishtirishni to‘g‘ri yo‘lga qo‘yishi zarur. Tarbiyachi bolalarni yuqoridagilar bilan tanishtirar ekan, ularning dunyoqarashini shakllantirib, jonli va jonsiz tabiatning xususiyatlarini o‘rganib, - ular haqida dastlabki tushunchalar beradi.

Bolalarni har tomonlama rivojlantirish, ularni barkamol qilib o‘stirish tug‘ilgan kunidan boshlab amalga oshiriladi.

Bugungi kunda mustaqil O‘zbekistonimizda olib borilayotgan ta’lim sohasidagi islohotlarning bosh maqsadi aynan mana shunga qaratilgan

ya’ni o‘sib kelayotgan yosh avlod mustaqil O‘zbekistonimizning kelajagini, taraqqiyotini kafolatlaydi. Mana shu ustivor yo‘nalishlardan kelib chiqqan holda bolalar bog‘chalarida farzandlarimizga berilgan har qanday bilim ularda Vatanga sadoqat o‘z o‘lkasini sevish, Vatan bilan g‘ururlanish ruhini tarbiyalashi lozim. Shunday ekan tabiat bilan tanishtirish metodikasining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat bo‘lishi lozim:

- Bolalarni o‘z o‘lkasini sevishga o‘rgatish.

- O‘zining, tengdoshlari va kattalarning mehnatini qadrlashga o‘rgatish.

- tabiat orqali psixik jarayonlarni rivojlantirish (sezgilar,idrok, xotira, xayol, tasavvur, nutq, diqqat).

- Bolalarni xissiyotini irodasini rivojlantirish.

- Tabiat in’om etgan ne’matlarni avaylab asrashga o‘rgatish. Yuqoridagi vazifalardan kelib chiqqan holda, bolalarni har tomonlama tarbiyalashda tabiat orqali – Aqliy tarbiya; - Axloqiy tarbiya; - Nafosat tarbiyasi; - Jismoniy tarbiya; - Ekologik tarbiya; Iqtisodiy tarbiya berish lozim. Yosh avlodga aqliy tarbiya berish umumiy tarbiyaning tarkibiy qismlaridan birini tashkil etadi. Aqliy tarbiya berish ko‘zlangan maqsad maktabgacha yoshdagi bolalarni tevarak – atrofdagi hayotning eng oddiy hodisalari haqida turli tasavvurlar hosil qila olishga o‘rgatib borishdan iborat. Tabiat vositasida bolalarga aqliy tarbiya berish biz yashaydigan muhitdagi o‘simlik va hayvonot olami bilan tanishtirish, jonli-jonsiz tabiat haqida tushuncha berish haqidagi, uning elementlari, tabiatda bo‘ladigan hodisalar, yomg‘ir, yulduzlar, oy haqida, yer haqida tushunchalarini mashg‘ulot vaqtida so‘rab bilish mumkin. Bola tevarak- atrofdagi narsalar, ularning shakli, rangi, katta-kichikligini ko‘rib ular haqida fikr yuritadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Makhmudovna, Nigmatova Mavjuda, et al. "Language is a Means of Cognition and Communication for Teaching in Education." *International Journal of Psychosocial Rehabilitation* 24.1 (2020): 247-256.
2. Ниязова, Г. Д., М. М. Нигматова, and С. С. Хужаева. "Современное представление о физиологическом механизме внимания и памяти." *Научно-спортивный вестник Урала и Сибири* 5 (2015): 50-55.
3. Niyazova, Davronovna Gulbahor, and Davronovna Sitora Niyazova. "Professional training of future teachers for creative activity." *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL* 11.1 (2021): 569-570.
4. Ниёзова, Гулбахор Давроновна. "ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ." *Проблемы педагогики* 6 (51) (2020).
5. Ниязова, Гулбахор Давроновна. "Воспитание нравственности у детей дошкольного возраста." *Проблемы педагогики* 3 (48) (2020): 19-21.
6. Ниязова Г. Д., Ниязова С. Д. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ГОТОВНОСТЬ ДЕТЕЙ К ОБУЧЕНИЮ В ШКОЛЕ //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 7. – С. 1048-1055.
7. Ниязова С. Д., Ниязова Г. Д. ФОРМИРОВАНИЕ ОТДЕЛЬНЫХ СПОСОБОВ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА НА ЗАНЯТИЯХ «ОЗНАКОМЛЕНИЕ С ПРИРОДОЙ» //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 7. – С. 1093-1101.

8. Ниязова Г. Д. ИНТЕГРАЦИЯ УРОКОВ-ВАЖНАЯ УСЛОВИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ ПОТРЕБНОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ //BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 60-66.
9. Мирходжаева, Ситора Давроновна Ниязова Наргиз. "СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ СТРАТЕГИИ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ."
10. Ниязова С. Д. ОСОБЕННОСТИ ПОСТРОЕНИЯ И ПРОВЕДЕНИЯ ИНТЕГРИРОВАННЫХ УРОКОВ //BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 166-172.
11. Ниязова С. Д., Ниязова Г. Д. ВЛИЯНИЕ КОМПЬЮТЕРНЫХ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГР НА ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ В ДОШКОЛЬНОМ И МЛАДШЕМ ШКОЛЬНОМ ВОЗРАСТЕ //BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 114-121.